

Judikatura k 2. rodinněprávnímu sympoziu

Svěření dítěte do péče příbuzné či blízké osoby

II.ÚS 1616/19 ze dne 22. 7. 2019 – výživné od rodiče a forma péče.

OS svěřil nezletilou do PP prarodičů, KS toto rozhodnutí zrušil. Prarodiče se brání ústavní stížností: Pokud by došlo ke svěření nezletilé do pěstounské péče, nebyli by nuceni problémy s finančním zabezpečením řešit a dávky pěstounské péče vyplácené státem by byly dostatečné na pokrytí potřeb nezletilé.

Ústavní soud v této souvislosti podotýká, že institut pěstounské péče nemůže být chápán jako řešení nepříznivé finanční situace budoucího pěstouna.

IV.ÚS 3320/20 ze dne 12. 1. 2021 - svěřenectví babičky v. PP prarodičů

Dítě v péči babičky (svěřenectví), oba prarodiče podávají návrh na svěření do společné PP prarodičů a odůvodněním nejlepšího zájmu dítěte.

KS: Nejlepší zájem dítěte však nelze redukovat jen na finančního zabezpečení dítěte. I když také to může spadat do rámce nejlepšího zájmu dítěte, jde o koncept mnohem širší, do něhož spadají další aspekty, jako například ochrana rodinných vazeb, péče o dítě, jeho vzdělání, výchova, bezpečnost, zdraví atd. Není tedy dán žádný důvod pro postup, aby nezletilá byla svěřena do společné pěstounské péče stěžovatelů, když stěžovatelka již má předchozím rozhodnutím okresního soudu nezletilou ve své osobní péči. V tomto směru krajský soud připomenul, že stěžovatelé jsou prarodiči nezletilé, jejich vyživovací povinnost k nezletilé vyplývá přímo ze zákona, současně jde též o povinnost morální, jde-li o péči o vlastní vnouče. Stěžovatelé se mýlí, domnívají-li se, že výdaje na péči o nezletilou má nést stát, neboť tyto prioritně nese její biologická rodina. Žádné okolnosti zvláštního zřetele hodné, které by odůvodňovaly tzv. "příbuzenskou pěstounskou péči", v posuzované věci zjištěny nebyly. Je jen na úvaze a rozhodnutí stěžovatelky, zda v zájmu nezletilé využije možnosti spolupráce s organizacemi, které nabízejí aktivizační služby, či zapojení do podpůrných projektů neziskových organizací.

III.ÚS 1012/19 ze dne 14. 5. 2019 - mateřská a otcovská babička

Děti byly v péči mateřské prababičky a ta neumožňovala styk s otcem ani styk s otcovskými prarodiči. V průběhu řízení však došlo k podstatné změně okolností spočívající v tom, že nezletilý D. vyjádřil přání bydlet u otce a otcovských prarodičů, čemuž se nebránil ani nezletilý F. Dále se vztahy mezi mateřskou prababičkou a otcovou rodinou ještě více vyhrotily. Okresní soud proto zrušil pěstounskou péči mateřské prababičky a rozhodl o svěření dětí do péče stěžovatelky dle § 953 odst. 1 o. z.. O nezletilé totiž jejich matka pečovat nechce a otec se svěřením dětí do péče stěžovatelky (své matky) souhlasil. Soud neměl důvodu neuvěřit tvrzení stěžovatelky, že umožní styk nezletilých s mateřskou prababičkou. S ohledem na to, že děti budou v rodině, kde se na péči o ně bude o víkendech podílet i otec, stanovil okresní soud nad nezletilými dohled s ohledem na předchozí výchovná selhání otce, jeho užívání návykových látek a nezohledňování rizikových faktorů.

Krajský soud k odvolání mateřské prababičky změnil rozsudek okresního soudu tak, že zrušil výrok o zrušení pěstounské péče mateřské prababičky a řízení o zrušení pěstounské péče zastavil. Krajský soud proto chlapce vyslechl a zadal zpracování doplňku znaleckého posudku. Znalkyně dospěla k závěru, že nezletilý D. mírně upřednostňuje otcovskou rodinu, otcovského dědu vnímá jako mužský vzor a tráví s ním aktivně více času. Z tohoto důvodu mírně preferuje otcovskou rodinu před rodinným subsystémem mateřské prababičky. Nezletilý F. je vázán na osobu mateřské prababičky.

Z ústavního hlediska lze přijmout hodnocení krajského soudu, který položil důraz na nutnost jistoty, řádu, pravidelné a systematické péče, kterou dle jeho názoru mateřská prababička nezletilým poskytuje. Krajský soud zjišťoval přání nezletilých. Jejich stanovisko však nebylo v průběhu řízení neměnné, zejména u nezletilého D.

III.ÚS 1047/20 ze dne 12. 5. 2020, PP sestry matky, matka žádá styk se synem

Ústavní stížností napadeným rozsudkem OS byl zamítnut návrh stěžovatelky, jímž se domáhala úpravy styku s nezletilým synem L. O., a to za podmínek podle úvahy soudu. Okresní soud dospěl k závěru, že soudní úprava styku není v současné době v nejlepším zájmu nezletilého, svěřeného již v roce 2013 do pěstounské péče stěžovatelčiny sestry, N. M. Okresní soud uvedl, že "situaci lze i nadále řešit mimosoudně v rámci navazování kontaktu matky s nezletilým, kdy matka by se měla pokusit urovnat negativní vztah s pěstovankou, měla by se smířit s tím, že vztah nezletilého k matce jako k mateřské osobě se zřejmě vytvořit nepodaří, když matka o nezletilého dlouhodobě neprojevovala zájem v minulosti, kterou již nelze změnit." KS potvrdil

Zákonem předvídaný důvod hodný zvláštního zřetele - § 960 OZ ovšem nastal právě v nyní posuzovaném případě, v němž obecné soudy s ohledem na nejlepší zájem nezletilého rozhodly o zamítnutí stěžovatelčina návrhu na úpravu styku s nezletilým, resp. dospěly k závěru, že v současné době ještě není vhodné upravit tento styk soudně. Obecné soudy ústavní stížností napadená rozhodnutí odůvodnily opakovaně zjištěným stanoviskem a přáním samotného nezletilého (srov. rozsudek krajského soudu, bod 12), závěry znaleckého posudku, z nichž vyplývá, že kontakt se stěžovatelkou by pro nezletilého představoval nepřiměřenou psychickou zátěž a vedl ke vzniku trvalých následků na jeho dalším psychickém a osobnostním rozvoji (srov. rozsudek okresního soudu, bod 22), jakož i stanoviskem kolizního opatrovníka a organizace Trialog (srov. rozsudek krajského soudu, body 4 a 7). Zdejší soud na těchto závěrech nehodlá - a s ohledem na výše naznačená obecná východiska z ústavněprávního hlediska ani nemůže - cokoliv zpochybňovat, neboť má za to, že obecné soudy v nyní posuzovaném případě dostaly základnímu postulátu řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, jenž vyžaduje, aby toto řízení bylo konáno a přijatá opatření byla činěna vždy v nejlepším zájmu dítěte (čl. 3 Úmluvy o právech dítěte), jehož součástí je mimo jiné požadavek na zachování stability výchovného prostředí nezletilého dítěte.

III.ÚS 1610/23 ze dne 25. 7. 2023 - styk 5letého dítěte s pěstouny po předání do péče prarodičů

K návrhu stěžovatelů (pěstounů) nařízeno předběžné opatření, kterým byl upraven jejich styk s nezletilým vedlejším účastníkem (v době vydání předběžného opatření ve věku 5 let) v každém sudém týdnu od pátku od 15:00 hodin do neděle do 18:00 hodin.

K odvolání prarodičů nezletilého rozhodl KS napadeným usnesením tak, že se návrh stěžovatelů na nařízení předběžného opatření, jímž by byl zatímně upraven jejich styk s nezletilým v tam

specifikovaném rozsahu, zamítá. Krajský soud se ztotožnil s hodnocením důkazů i se skutkovými závěry okresního soudu; na rozdíl od něho však dospěl k závěru, že nebyla dána naléhavá potřeba úpravy poměrů nezletilého a nebylo ani osvědčeno, že je dán nárok uplatněný v řízení. Krajský soud shrnul, že konfliktní vztahy mezi stěžovateli - pěstouny a prarodiči nezletilého přerostly až do naprosté nevraživosti a v jejich chování převládá snaha poškodit druhou stranu bez jakékoliv snahy přihlídnout k zájmům nezletilého.

Ke konkrétním stížnostním námitkám Ústavní soud uvádí, že vnímá důvody, pro které stěžovatelé pocít'ují napadené rozhodnutí z vlastního pohledu jako nespravedlivé. K jejich argumentaci je však třeba zdůraznit, že v ní pomíjejí skutečné důvody, na nichž krajský soud založil své rozhodnutí. Zejména je nutno odmítnout jejich námitky o nezohlednění vzájemného citového pouta, které je s nezletilým pojí; krajský soud si byl jeho existence vědom, nijak ho nezpochybňoval a do svých úvah je zahrnul. Primárním důvodem pro neupravení styku nezletilého se stěžovateli předběžným opatřením bylo zjištění, že nezletilého by pohyb mezi dvěma antagonistickými stranami zatěžoval výrazným stresem a neprospíval by mu.

III.ÚS 2408/21 ze dne 29. 8. 2022 – legální cese

Dítě v PP prarodičů, otec hradil výživné ve výši 3000 Kč k rukám pěstounů a nyní ÚP požaduje zaplacení výživného v důsledku legální cese. OS rozhodl, že je stěžovatel povinen platit vedlejšímu účastníkovi výživné pro T. za období 26. 11. 2018 až 31. 12. 2018 ve výši 5185 Kč měsíčně, za období 1. 1. 2019 až 5. 3. 2019 ve výši 5 460 Kč měsíčně a za období 6. 3. 2019 až 31. 1. 2020 ve výši 6 060 Kč měsíčně (výrok II), přičemž je povinen uhradit takto vzniklý nedoplatek v celkové výši 83 533 Kč do tří dnů od právní moci rozsudku. OS: Okolnost, že stěžovatel dobrovolně platil pěstounům měsíčně 3 000 Kč na výživu chlapce, nemá podle okresního soudu vliv na jeho povinnost nahradit vedlejšímu účastníkovi – ÚP dávky pěstounské péče, jež byly vyplaceny. V této souvislosti dodal, že by k dobrovolnému plnění přihlédl, pokud by to odůvodňovaly nepříznivé majetkové a příjmové poměry stěžovatele; jelikož jsou však jeho majetkové poměry nadstandardní, není důvod žalobě nevyhovět v celém rozsahu. Stěžovatel může vzhledem ke svým poměrům, možnostem a schopnostem i nadále přispívat synovi, jenž pobírá invalidní důchod, na jeho výživu měsíčně 3 000 Kč nebo i částku mnohem vyšší.

ÚS: Nelze proto souhlasit s námitkou, že obecné soudy nijak nepřihlédly k okolnosti, že stěžovatel syna dobrovolně finančně podporoval prostřednictvím pravidelných plateb zasílaných k rukám pěstounů, a aplikovaly ustanovení § 961 odst. 2 občanského zákoníku zcela mechanicky. Zohlednění rozsahu poskytnutého materiálního plnění nutně neznamená, že bude nárok státu o takovou částku zkrácen, jak si představuje stěžovatel.

IV.ÚS 1379/23 ze dne 13. 6. 2023 – matka požívá narkotika, jde o svěření do PP zprostředkované (mateřské) či o svěření do PP zprostředkované

OS: Po zhodnocení situace její matky okresní soud uzavřel, že péči o nezletilou není možno zajistit v rodinném prostředí, a je tudíž namístě jako nejvhodnější řešení uspořádání jejich poměrů svěřením do pěstounské péče.

KS: V odůvodnění odkázal na právní úvahy okresního soudu o volbě mezi oběma variantami, tj. pěstounskou péčí vykonávanou cizí osobou a svěřenectvím babičce, jako příbuzné osoby, a konkrétně uvedl, že nepovažuje za odpovídající nejlepšímu zájmu nezletilé, aby byla vystavena de

facto pokusu, jestli stěžovatelka ve svém věku 68 let zvládne také péči o ni, která s ohledem na útlý věk dvou let vyžaduje celodenní nasazení pečující osoby.

ÚS: Soudy ve věci provedly dostatečné dokazování a zabývaly se podstatnými kritérii pro úpravu péče o nezletilou. Ústavní soud konstatuje, že stěžovatelčiny stručné námitky obsažené v ústavní stížnosti mají skutkovou povahu, přičemž oba soudy se podrobně zabývaly skutkovými podmínkami a předpoklady pro příslušnou variantu péče o nezletilou,

Nález:

III.ÚS 3146/21 ze dne 13. 9. 2022 – odnětí dítěte po porodu

K podmínkám odnětí dítěte z péče rodičů a jeho svěření do pěstounské péče

OS: Soud považuje prozatímní umístění nezletilé do pěstounské péče na přechodnou dobu za správné vzhledem k hrubému či přinejmenším krajně neopatrnému zacházení s nezletilou ze strany stěžovatelky, simplexním projevům jejího chování, a za situace, kdy nebyla známa žádná vhodná osoba z nejbližšího okolí stěžovatelky, která by na její péči o nezletilou mohla soustavně 24 hodin denně dohlížet, či by sama mohla péči o novorozence okamžitě zabezpečit. KS potvrdil: Krajský soud uvedl, že sice nebylo v trestněprávní rovině prokázáno, že by hematomy novorozenci způsobila stěžovatelka, bylo však jednoznačně osvědčeno, že stěžovatelka trpí lehkou mentální retardací a s nezletilou zacházela způsobem zcela se vymykajícím běžnému zacházení s novorozencem, není tudíž schopna samostatné péče o nezletilou, a to nejen proto, že má snížené rozumové a rozpoznávací schopnosti, ale i proto, že má snížený práh frustrační tolerance zátěže a stresu, přičemž zejména v zátěži reaguje impulzivně a zlostně. V rodině se přitom nenachází osoba, která by mohla na péči stěžovatelky o nezletilou 24 hodin denně dohlížet. – *později se ukázalo, že rodiče dítěte žijí v domě s rodiči otce a ti jsou ochotni se na péči o dítě podílet.*

Rozsudkem ze dne 22. 6. 2020 okresní soud rozhodl o svěření nezletilé do společné pěstounské péče vedlejších účastníků. K odvolání stěžovatelů byl rozsudek usnesením krajského soudu zrušen a věc byla vrácena okresnímu soudu k dalšímu řízení s tím, že okresní soud pochybil, když své rozhodnutí opřel zejména o závěry znaleckého posudku, aniž by zkoumal další okolnosti, týkající se možné péče stěžovatelů o nezletilou, zejména se nezabýval skutečností, že podle obsahu spisu jsou při péči o nezletilou stěžovatelům ochotni pomoci rodinní příslušníci, jejichž výsledkem je třeba doplnit dokazování. Krajský soud dále uvedl, že vnímá náročnost celé situace a doplnil, že byť již v okamžiku rozhodování má nezletilá logicky vytvořenou vazbu k vedlejší účastnici, nesmí toto samo o sobě být překážkou pro její navrácení do přirozené péče jejích rodičů. Krajský soud zdůraznil, že ať už bude rozhodnuto jakkoliv, je potřeba postupně, ale přesto výrazně rozšiřovat styk mezi nezletilou a jejími rodiči tak, aby rodiče už nyní měli možnost se v co největší míře podílet na péči o nezletilou a mohlo docházet k rychlému rozvoji vzájemného vztahu mezi nimi.

Okresní soud ústavní stížností napadeným rozsudkem opětovně svěřil nezletilou do společné pěstounské péče vedlejších účastníků, řízení o úpravě styku stěžovatelů s nezletilou vyloučil k samostatnému projednání a rozhodnutí. Krajský soud rozsudkem rozsudek okresního soudu potvrdil. Krajský soud se ztotožnil se závěrem okresního soudu, že řádná péče o nezletilou v takto útlém věku přesahuje schopnosti stěžovatelů.

Stěžovatelé se obrátili na Veřejného ochránce práv, který ve věci provedl šetření a vydal zprávu ze dne 2. 3. 2021 sp. zn. 4678/2019/VOP/HZ, č. j. KVOP- 6410/2021, ve které uvedl, že OSPOD pochybil, neboť

- (a) před odebráním nezletilé nezohlednil matčino zdravotní postižení;
- (b) navrhl odebrat dítě z péče matky a neuskutečnil sociální šetření v jejím bydlišti, řádně nezmapoval rodinnou situaci dítěte a možnosti rodinných příslušníků pomoci s péčí o dítě;
- (c) nepodpořil rodiče v jejich snaze převzít dítě do péče;
- (d) nepomáhal rodičům ve zdokonalení jejich rodičovských kompetencí;
- (e) neusiloval o to, aby byl styk dcery s rodiči častý a probíhal i v jejich domácnosti, tedy v přirozeném prostředí dítěte.

Zpráva o šetření shrnuje, že pokud se OSPOD ještě před podáním návrhu na předběžné opatření podrobněji nezajímal o bližší názory odborníků, a namísto mírnějšího řešení celé situace ihned podal návrh na vydání předběžného opatření, na základě kterého byla nezletilá z péče rodičů odebrána, neučinil (a do dnešního dne nečiní) žádné podpůrné kroky směřující k pomoci rodičům s výchovou nezletilé.

ÚS: Důvodem pro odnětí dítěte z péče rodičů nemůže být pouze skutečnost, že by dítě bylo možno umístit do prostředí vhodnějšího pro jeho výchovu. Nadto odnětí dítěte z péče rodičů musí být chápáno zásadně jako dočasné opatření, které bude ukončeno, jakmile to okolnosti dovolí, a veškerá opatření související s dočasnou náhradní péčí o dítě by měla být souladná s primárním cílem opětovného sloučení rodičů s dětmi.

V projednávané věci je patrné, že postup obecných soudů odporuje pozitivnímu závazku státu na opětovné sloučení rodičů a dítěte, plynoucího z čl. 8 Úmluvy. Obecné soudy se ve věci nijak nesnažily najít cestu k možnosti opětovného navrácení nezletilé, naopak zjevně hledaly důvody k tomu, aby odůvodnily rozhodnutí o trvání pěstounské péče. Ústavní soud připomíná, že není jeho úkolem přezkoumávat správnost postupu OSPOD, nýbrž posoudit, zda soudní rozhodnutí, na základě kterých byla svěřena nezletilá do společné pěstounské péče vedlejších účastníků, byla založena na zákonem stanovených důvodech a ústavněprávních východiscích.

Z obsahu vyžádaného spisu přitom vyplývá, že ke dni podání ústavní stížnosti nebylo dosud o úpravě styku mezi stěžovateli a nezletilou pravomocně rozhodnuto a platí proto úprava styku nařízená předběžným opatřením ze dne 22. 10. 2020 (jedenkrát týdně 2,5 hod).

Jako doplnění – nejde o PP, ale o ústavní výchovu....

I.ÚS 2823/22 ze dne 29. 11. 2022 - Participace dítěte, podání odvolání dítětem, předběžné opatření o svěřeni do péče DÚ na určitou dobu, nedostatečné zastoupení OSPOD

Stěžovatelka – někdejší pěstounka, proti předběžnému opatření, kterým byl v rámci zahájeného řízení o nařízení ústavní výchovy k návrhu vedlejšího účastníka - orgánu sociálněprávní ochrany dětí nařízen (nejdéle) osmitýdenní pobyt nezletilého v diagnostickém ústavu za účelem provedení komplexní diagnostiky.

ÚS: V projednávané věci nešlo o případ, kdy by měl nezletilý bez (i jen zatímní) ústavní péče zůstat nezaopatřen; nadále mohl (tak jako doposud) pobývat ve faktické péči pěstouna, který je pro něj osobou blízkou. V dotčené fázi řízení zřejmě vyvstaly u OSPOD Tišnov pochyby o vhodnosti tohoto prostředí pro nezletilého z dlouhodobého hlediska, je však třeba přisvědčit stěžovatelce, že z odůvodnění napadeného předběžného opatření nejsou zcela jasné důvody, jaké ke změně

dosavadního postoje OSPOD Tišnov vedly. Ve svém návrhu uvedl, že pěstouni mění svá stanoviska a nejsou tak seriózními partnery k jednání o budoucím osudu chlapce; domníval se, že chybí základní diagnostika nezletilého a rozebrání vzájemných vztahů pro to, aby mohl usoudit, je-li pěstoun osobou vhodnou pro péči o nezletilého. K osobě pěstouna OSPOD Tišnov dále uvedl, že by cestou zprostředkování do jeho domácnosti další dítě již nedoporučil.

Zpětně nahlíženo by bylo snadné podlehnout dojmu, že nalézací soud měl bez pochyb sáhnout k mírnějšímu opatření - např. provedení diagnostiky ambulantní formou (proti kterému nelze argumentovat nedostatkem dostupných odborníků, neboť je věcí státu, aby si své pozitivní závazky zorganizoval; není přípustné, aby děti byly diagnostikovány v pobytovém zařízení jen proto, že praxe nenabízí dostatek ambulantních kapacit). Ústavní soud nicméně považuje za podstatný moment případu (který není sice v napadených rozhodnutích primárně akcentován, ale obsažen v nich je), že bylo třeba hledat řešení vzdělávacích potřeb nezletilého a korigovat jeho chování ve školním kolektivu. V rámci komplexní diagnostiky dítěte v ústavu přitom kromě klinického psychologa pracují s dítětem i další odborníci, pedagogické pracovníky nevyjímaje (vyšetřovaný během ústavního pobytu plní v tamním zařízení mimo jiné i školní docházku). Nejeví se tedy excesivně nedůvodná (svévolná) potřeba získat diagnostickou zprávu na základě časově omezeného ústavního pobytu.

Obiter dictum

23. Kritiku nicméně (bez vlivu na výsledek řízení) zasluhuje přístup opatrovníka nezletilého a nakládání nalézacího soudu s podáním nezletilého založeným na čl. 474-475. Nezletilý se na nalézací soud obrátil po vydání předběžného opatření vlastnoručně psaným dopisem ze dne 4. 5. 2022, v němž uvádí: "Odvolávám se do rozhodnutí, které mě posílá do ústavu. Pro můj pobyt v ústavu nejsou žádné důvody. Můžu zůstat doma. Vyšetřený už jsem byl hodněkrát. Nesouhlasím se zastupováním OSPOD Blansko. Moje názory je nezajímají. Prosím o zastupování advokátem." Dopis byl doručen 9. 5. 2022, tedy v zákonné odvolací lhůtě. Nalézacím soudem na něj bylo reagováno referátem ze dne 10. 5. 2022, obsahujícím pokyn, necht' je "odvolání" nezletilého zasláno koliznímu opatrovníku na vědomí s žádostí, aby nezletilého přiměřeným způsobem seznámil s důvody nařízeného předběžného opatření a aby k němu kolizní opatrovník zaujal vlastní stanovisko vzhledem k nedostatku vlastní procesní způsobilosti, která nezletilého nečiní oprávněným podat odvolání samostatně. Takovou reakci nepovažuje Ústavní soud vzhledem k povaze řízení o předběžném opatření i povaze povinnosti jím uložené za adekvátní. Nepochybně pružnějším a situaci lépe odpovídajícím procesním postupem by bylo kontaktovat opatrovníka nezletilého telefonicky a ujistit se, že podání nezletilého bude v relevantní době vypořádáno.

24. Předběžné opatření bylo koliznímu opatrovníku doručeno dne 3. 5. 2022, přípis vyhotovený na základě zmíněného pokynu byl vypraven dne 12. 5. 2022, načež kolizní opatrovník navštívil nezletilého (alespoň podle obsahu zapůjčeného spisu) v diagnostickém ústavu dne 24. 5. 2022. Z uvedených skutečností plyne, že zastoupení nezletilého v řízení bylo skutečně formální a že opatrovník nevyvinul dostatečné úsilí k tomu, aby se případu v reálném čase věnoval.

25. Bez vlivu na výsledek řízení tato kritika zůstává zejména proto, že díky odvolání stěžovatelky proti předběžnému opatření v tomto zvláštním řízení soudním, kde odvolací soud není vázán návrhy účastníků a není v rozsahu odvolacího přezkumu omezen, nebyl nezletilý na svých právech reálně zkrácen, neboť úlohu kolizního opatrovníka fakticky zastala stěžovatelka.